

Viga Gyula

Búcsú Szabadfalvi Józseftől

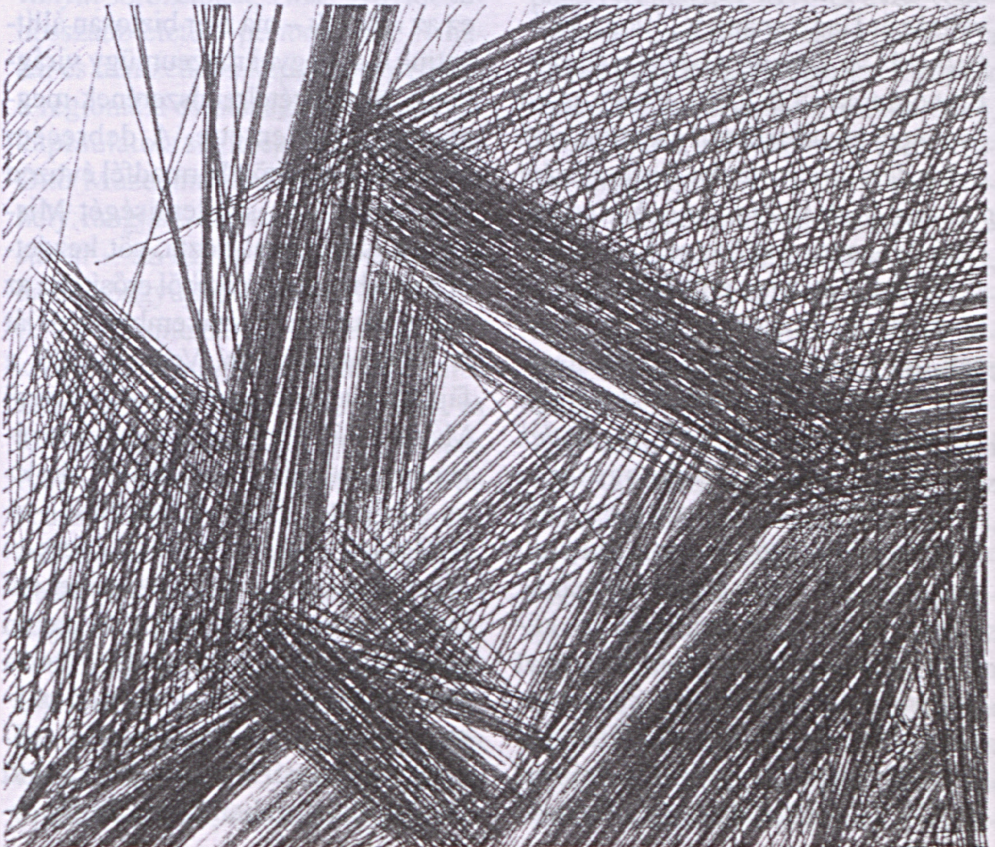
Fájdalmas veszteség érte a magyar néprajztudományt, a néprajzi felsőoktatást és a múzeumügyet: életének 73. évében, 2001. március 29-én elhunyt Szabadfalvi József nyugalmazott múzeumigazgató, egyetemi tanár, a történettudomány (néprajz) doktora. Életét, tevékenységét két város: Debrecen és Miskolc között osztotta szét – mindkét helyen eredményes volt, maradandót alkotott. Ezen a helyen – életműve bemutatása mellett - elsősorban a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság élén töltött majd két évtizedről, múzeumszervező és -irányító tevékenységéről kívánok megemlékezni.

Szabadfalvi József 1928. június 21-én született Debrecenben. A MÁV Jár-műjavító környékének mikrovilágában töltött gyermekkor, a civisváros, s nem utolsó sorban a Piarista Gimnáziumban töltött évek meghatározóak voltak egész életpályája folyamán. A Debreceni Egyetemet fizika-kémia szakon kezdte, majd – egy tanévre – Budapestre, a József Nádor Műszaki Egyetem Közgazdasági Karára iratkozott át. 1948-ban visszatért Debrecenbe, ahol magyar-történelem szakos

diplomát szerzett (1952). Látásmódja, szakmai életútja innen kezdve elsősorban két kiváló tudós, a nyelvész Bárczi Géza és az etnográfus Gunda Béla vonzáskörében formálódott. Érdeklődése kezdetben a kismesterségek, a kézművesség kutatásában körvonalazódott. Doktori disszertációja teljes egészében 1987-ben jelent meg *Mézeskalácsosság Debrecenben* címmel. E téma kapcsán kutatta a méhészeti irodalom történetét is (*A magyar méhészkedés múltja*, 1992). Tanulmányozta a fazekasság, elsősorban a magyar feketekerámia történetét és kelet-európai kapcsolatait, több tanulmányt közölt magyarul és idegen nyelven a feketekerámia ornamentikájáról is (*Fazekas István és a nádudvari fazekasság*, 1982., *A magyar feketekerámia*, 1986). A miskolci Herman Ottó Múzeumban 1982-ben kiállítás is rendezett a hazai múzeumok feketekerámiáiból. Kutatásainak középpontjában az 1960-as évektől az extenzív állattartás, a pásztorkodás történeti-néprajzi vizsgálata állt. A pásztorvándorlásokkal, az eltérő adottságú tájak közötti vándoroltatással számos tanulmányában foglalkozott, ebből a témakörből írott

érterkezésével szerzett kandidátusi fokozatot (*Az extenzív állattenyésztés Magyarországon*, 1971). E nagy témakör vizsgálata élete későbbi szakaszában is elkísérte, több kötetet, egész sor tanulmányt szentelt a problematika kisebb-nagyobb részeinek (*Tanulmányok a magyar pásztorkodás köréből*, 1984). Az állattartás témájából készített disszertációja alapján kapta meg a történettudomány (néprajz) doktora fokozatot (*A sertés Magyarországon*, 1991).

1967-ig a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének munkatársa volt: gyakornok, tanársegéd majd tudományos munkatárs. 1967-1972 között a Tanszék mellett működő MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos főmunkatársaként tevékenykedett. 1972-ben Miskolcra telepedett át: megbízták a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság vezetésével. Szabadfalvi József számára nem volt ismeretlen az észak-magyarországi

megye. A Néprajzi Tanszék hallgatói Gunda Béla irányításával az 1950-es évek elejétől rendszeres terepmunkát végeztek a Zempléni-hegység középső területein. A kutatás célkitűzéseit először éppen ő összegezte az érdeklődők számára (*Néprajzi kutatómunka az abaúj-zempléni hegyvidéken*, Széphalom IV., 1956), publikált a vidék népi világitásáról (*Adatok a Zempléni hegyvidék népi világitásához*. Ethnographia LXXIV., 1963), a zempléni extenzív állattartás kérdésköréről (*Juhmakkoltatás az északkelet-magyarországi hegyvidéken*. Műveltség és Hagyomány V., 1963., *Makkoltatás a Zempléni-hegységben*. Ethnographia LXXIX., 1968), majd összegző tanulmányt írt a kutatás első évtizedéről (*A Zempléni-hegység népi kultúrájának kutatásáról*. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve IV., 1964). A táj hagyományos méhészkedéséről készített tanulmányát – várva a tervezett monografikus kötet elkészülésére – csak 1967-ben adta közre (*Népi méhészkedés a Zempléni-hegyvidék középső részén*. Ethnographia LXXVIII.). A tervezett és várt Zempléni-monográfia nem született meg, így 1981-ben e sorok írójának közreműködésével szerkesztette kötetbe a megszületett tanulmányokat (*Néprajzi tanulmányok a Zempléni-hegyvidékről*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai X., 1981.). A kötethez bevezető tanul-

mányt írt a kutatástörténetről. Később is vissza-visszatért Zemplén néprajzához (pl. *Pásztormigráció Felső-Tiszántúl és az Északi-középhegység között*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei 11., 1972., *A Zempléni-hegység néprajza*, in: Frisnyák Sándor szerk.: Zempléni-hegység. Turistakalauz, 1978.). Volt egy Legszemélyesebb kapcsolata is a megyéhez fűzte: 1954-ben Szerencséről választott egész életére társat magának Küstel Ágnes személyében. Szabadfalvi József 17 évig állt a megye muzeális intézményeinek élén, s ez az időszak – ma már biztosan állíthatjuk – a megyei múzeumügy virágkorát, mai feltételrendszerének megalapozását jelentette. A debreceni egyetemen eltöltött harmadfél évtized tapasztalatát és szellemiségét Miskolcra is magával hozta, sőt kezdetben volt hallgatói köréből erősítette az itteni múzeumok szakembergárdáját is: Dobrossy István, Veres László, a fájdalmasan fiatalon eltávozott Fügedi Márta és Kunt Ernő igazgatói tevékenységének elején kerültek Miskolcra, s követték őket később mások is. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Múzeumi Igazgatóság vezetőjeként újjászervezte a Herman Ottó Múzeum tevékenységét. Jelentősen fejlődtek a gyűjtemények, kialakultak a tudományos osztályok. Megerősítette a múzeumi munkatársi gárdát, a keze alatt felnőtt fiatal szakemberek utóbb or-

szágas és megyei múzeumok igazgatójaként és kvalifikált munkatársaként, egyetemi tanszékek vezetőjeként és oktatójaként öregbítették a miskolci múzeum jó hírét. Vezetése alatt teljesedett ki a Herman Ottó Múzeum kiadványozása és nemzetközi kiadvány-cseréje. Szerkesztőként és társszerkesztőként jegyezte a múzeum két régi sorozatát (*A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, *A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei*), ő indította a *Borsodi Kismonográfiák* és *A Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai* sorozatokat, s más – rövidebb-hosszabb életű – periodikákat. A hazai és nemzetközi kapcsolatok révén, a regionális és országos tudományos kapcsolatok segítségével a Herman Ottó Múzeumot tudományos kutatóhely rangjára emelte és – munkatársaival – az egyik legmegbecsültebb hazai közgyűjteménnyé tette

A vidéki múzeumok létrehozásával kiépítette a megyei intézmény hálózatot. A nagy kiterjedésű, tájilag és történetileg rendkívül tagolt Borsod-Abaúj-Zemplén megye kulturális örökségének gondozására *tájmúzeumokat* szervezett, s azok munkatársaira bízta a regionális feladatokat, meghagyva a megyei központ szakmai koordináló szerepét. Sátoraljaújhelyen 1984-ben Zemplén, Putnokon 1986-ban a történeti Gömör magyarországi területe, Forrón 1985-ben Abaúj anyarszági része kapott regionális szerep-

körü közgyűjteményt. A műemléki rekonstrukciók révén több intézmény került új, méltó épületbe: Tokajban a történeti borvidék múzeuma, Pácinban, a gyönyörűen felújított reneszánsz kastélyban a Bodroghöz (1987), Szerencsen, a vár helyreállítása után a Taktaköz és a Harangod vidék, valamint Tokaj-Hegyalja nyugati részének muzeális gyűjteménye (1991). Erőteljes gyarapodása révén, főleg Domján József és Andrássy Kurta János anyagára alapozva 1978-ban önállósodott a Sárospataki Képtár. Az 1970-es évek végétől sorra nyíltak a tájházak, általuk a védett népi építészeti emlékek kaptak muzeális hasznosítást (Komlóska, Gönc, Füzér, Mezőkövesd, Tard, Cserépváralja, stb.). Az 1980-as évek végén a megyei múzeumi szervezet 23 tagintézményt számlált (múzeumok, gyűjtemények, kiállítóhelyek), mindezek kialakításában Szabadfalvi József munkatársaival döntő szerepet vállalt.

A múzeum adminisztratív feladatai mellett a kutatói munka, számára, az önkifejezés mindennapi eszköze volt, de a rendszeres tudományos tevékenységet és publikálást kollégáitól is elvárta. Fáradhatatlanul gyűjtötte az anyagot: a nehéz hivatali munka után akár egy-egy órára is letelepedett a könyvtárban cédulái mellé. Sokat és szisztematikusan publikált. Könyvei mellett közel 300 tudományos közle-

ményt jelentetett meg, több tanulmánykötetet szerkesztett. Miskolci évei alatt számos helyi és észak-magyarországi témával gyarapodott vizsgálódásának köre. Közreadta a város 18. századi orvosi helyrajzát (*Benkő Sámuel: Miskolc várostörténeti-orvosi helyrajza*, 1979), több kötetet és tanulmányt szentelt Herman Ottó tevékenységének (*Írások Herman Ottóról és a Herman Ottó Múzeumról*, 1988., *Herman Ottó, a parlamenti képviselő*, 1996). Több, a múzeumokat ismerető és népszerűsítő kötetet is írt, illetve gondozott (*A miskolci Herman Ottó Múzeum /Társszerzőkkel/, Múzeumok és kiállítóhelyek Borsodban /Viga Gyulával/*). Számos munkájában foglalkozott Észak-Magyarország népművészetével (*Megyasói festett asztalos munkák 1735-ből.*, 1980). Hangsúlyosan kutatta a múzeumok pásztorművészeti anyagát, utolsó könyve temetésének napján hagyta el a nyomdát (*Pásztor csanakok Észak-Magyarországon*, 2001). Tevékenységéről részletesen tájékoztat a 70. születésnapjára megjelent kötet. (Veres László – Viga Gyula szerk.: *Szabadfalvi Józsefmunkássága. Önéletrajz és bibliográfia*, 1998).

Kedves és türelmes ember volt, vezetőként is minden módon segítette munkatársai szakmai karrierjét és személyes életútját. Aligha volt rá példa, hogy dolgavégezetlenül távozott volna tőle bárki, aki hasznos, értelmes

munkához kérte a segítségét. Rendkívüli szorgalmával és munkabíráásával az országos és a helyi tudományos közéletben is sok feladatot vállalt. Tagja majd elnöke volt az MTA Miskolci Bizottsága Történettudományi és Néprajzi Szakbizottságának, tagja az MTA Néprajzi Bizottságának és Doktori Tanácsának, a Magyar Néprajzi Társaság Választmányának. Meghatározó szerepet játszott a miskolci bölcsész képzés megindításában: a Miskolci Egyetem Művelődéstörténeti és Muzeológiai Tanszékének alapító vezetője (1992-1995), utóbb az Észak-Magyarországi Univerzitás elnöke volt. 1990-1994 között Miskolc város közgyűlési képviselője, egyben az önkormányzat Kulturális Bizottságának elnöke. A rá jellemző nagy aktivitással dolgozott Miskolc kulturális intézményeiért, az átalakuló társadalom művelődéséért. Tevékenységét – számos más elismerés mellett - Móra Ferenc Emlékéremmel (1984), a Magyar Néprajzi Társaság Györffy István Emlékérmével (1985) és Állami Díjjal (1988) ismerték el.

Magam azok közé tartozom, akik nagyon sokat köszönhetnek Szabadfalvi Józsefnek. Jó szívvel őrzöm magamban egy jószándékú, dolgozó, mindig segítőkész, melegszívű ember emlékét, aki nagyon fog hiányozni megyénk és országunk tudományos közéletéből.